

A technológia-oktatás fontossága közgazdászoknak

Nagy Konrád Ákos

DOI: 10.14267/VILPOL2023.04.16

Tim Philips, a brüsszeli CEPR intézethez tartozó VoxTalk (<https://cepr.org/multimedia/power-and-progress>) podcast műsorvezetője kérdezte Daron Acemoglut a Power and Progress című könyve kapcsán, mely nemrég jelent meg. A könyvet kollégájával Simon Johnsonnal közösen írták, melyben egy új nézőpontot jelenítenek meg a technológia és különösképpen a mesterséges intelligencia fejlődési irányával kapcsolatban.

A könyv címében a „power” arra a hatalomra utal, hogy kik tarthatják a kezükben a gyepelt a technológiai fejlődés irányának meghatározásakor. De nemcsak a fejlődés útjának meghatározásáról, hanem arról is, hogy kik döntenek arról, hogy az ebből származó hasznot hogyan osszuk el. A címben szereplő „progress” természetesen jelenti a technológiai fejlődést, valamint azt, hogy mi, mint emberiség valóban fejlődünk-e.

A szerzőpáros két dolgot szeretett volna elérni a könyvvel. Szerette volna ellensúlyozni a techno-optimista narratívát, mely technológiai környezetben, mint például a Szilikon Völgy vagy az akadémiai világ rendkívül népszerű. Ez abban is megnyilvánul, hogy ezen szereplők szerint a technológiai fejlődés szükségszerűen javítani fogja széles társadalmi rétegek helyzetét a magasabb béreken és jobb életkörülményeken keresztül. Azonban a történelemre visszatekintve is azt láthatjuk, hogy ez néha így történik, de sokszor azonban csak egy szűk rétegre volt igazán pozitív hatással a technológiai fejlődés.

Emellett a szerzők szeretnék volna kiterjeszteni a diskurzust arról, hogy kinek lehet szava a technológia jövőjét illetően. Rendkívül fontosnak tartják a demokratikus kontrollt. Véleményük szerint az, hogy a tőke és a munkások hogyan részesülnek a produktivitás növekedésének eredményéből, nem egy előre determinált folyamat eredménye, hanem társadalmi döntések következménye, ezért elkerülhetetlen, hogy foglalkozzunk a problémával. A múltban gyakran csak egy szűk elit részesült a produktivitás növekedésével járó haszonból és úgy látják, ma is ebbe az irányba haladunk.

Az az elterjedt techno-optimista elképzelés, hogy a fejlődés során valahogy úgyis minden jól végződik. Ezt nevezik „productivity bandwagon”-nek, mely a következő gondolatmeneten alapul. Valamilyen úton a technológiai fejlődés muszáj, hogy növelje a béreket. A technológia növeli az átlagos produktivitást, vagyis a megtermelt javakat és szolgáltatásokat. Ezért a cégek még több munkaerőt szeretnének felvenni, ami majd növeli a béreket. Azonban e két előbbi feltételezés egyáltalán nem biztos, hogy igaz. Például nem biztos, hogy attól, hogy növekszik az átlagos termelékenység, a munkaerő ebből származó marginális előnye is növekedni fog. Erre jó példa az automatizáció. Egy munkások nélküli gyár átlagos termelékenysége nagyon magas, hiszen egy nagy számot kell elosztanunk nullával, de a bérek nyilván nem növekedtek. Ezen kívül a cégvezetők lefölözhetik a növekvő produktivitás hozamát. Ugyanis a munkáltató-munkavállaló viszony nagyon

sokáig egyáltalán nem piaci viszonyok szerint működött, és ma sem mondható teljesen egyenrangúnak.

A könyv fontos fogalma a „vízió oligarcha”. Miután nincs a technológiának előre eldöntött fejlődési útja, fontos kérdés, hogy mégis kik egyengetik a technológiai fejlődés pályáját. Nem csak piaci erők, hanem víziók is rendkívül mértékben mozgatják azt. A szerzők szerint ma ez még inkább számít, hiszen egy nagyon kis csoportnak van nagyon nagy hatalma és hangja ebben, mint például a Szilikon völgyben működő cégek vezetőinek és ez a kis csoport kifejezetten homogén közeg.

A techno-optimista álláspont azt hirdeti, hogy ennek a kis csoport zseninek az útmutatását kell követnünk, akik sokkal nagyobb tudással rendelkeznek a szóban forgó újításokról és kutatásokról. Maguk szintén azt állítják, hogy az ő társadalmi hozzájárulásuk messze túlmutat a milliárdokon, amit eddig kerestek. A szerzőpáros szembe megy ezzel az állásponttal, szerintük lehet, hogy sokan nem tudnak olyan jó mesterséges intelligenciát fejleszteni vagy atomfegyverekkel kísérleteket összerakni, mint a „vízió-oligarchák”, de érintettként másoknak, szakmán kívülieknek is lehet szavuk a témában. Az élvonalbeli kutatók és cégvezetők sem tévedhetetlenek vagy a csoport homogén jellege miatt döntések során kihagyhatnak szempontokat, ezért a fejlődés demokratizált irányításának fontos szerepe lenne ezek ellensúlyozásában.

Daron Acemoglu az úttörő technológiák közül a mesterséges intelligenciát említi, melynek a kutatása véleménye szerint torz irányba halad. A fenti gondolatmenetet követve szerinte nem a növekvő jólétet hozná el a társadalom szélesebb körének. Véleménye szerint nem az autonóm mesterséges intelligencia fejlesztése lenne a megoldás, az ugyanis nem hatalommal ruházza fel az embereket, hanem megfosztja őket attól. Az automatizáció nem növelné a munkaerő határhasznát, hanem helyettesítené őket. Nem a robotok intelligenciájára van szükségünk, hanem a hasznosságára. Pozitív példának hozza fel a számológépet és a Wikipédiát, melyek nem helyettesítik az embert, hanem kiegészítik a képességeiket.

Felmerül a kérdés, hogy nem lenne-e pont az a jó megoldás, hogy a technikai fejlődés eredményeképpen végre megszabadulunk a munkától. Acemoglu három dolgot sorol fel, amik miatt ő nem ebben látja a jövőt. Túl nagymértékben kéne megváltoztatnunk az intézményeinket, amire nem lennénk képesek, emiatt a fejlődés ilyen irányba csak még nagyobb mértékben növelné a társadalmi különbségeket. Nem hisz abban, hogy képesek lennénk ehhez jól alkalmazkodó és jól működő újraelosztó intézményeket létrehozni. Ugyanis szerinte nagyobb hatékonyságot érhetünk el, ha az embereket kicsit is fejleszteni és segíteni tudjuk, mintha teljesen helyettesítenénk őket és onnan kezdjük el növelni a termelékenységet. Végül pedig egy olyan világot, ahol nem dolgozunk, disztópiaként lát. Hogyan értékeli teljesen újra a szociális hálónkat, a benne elfoglalt helyünket, állapítjuk meg a hovatartozásunkat? Az igazságosság nemcsak az egyenlő fogyasztásról szól, ahogy a közgazdaságtan azt sokáig feltételezte, hanem az egyenlő hozzájárulási lehetőségekről is.

A jövőben több ember kapjon hangot, beleszólást a fejlődés irányába. A korábbi érdekvédelmi szerveződésekkel szemben fontos változás, hogy a szervezetek vezetőinek nem csak a munkavállalók béreiről kell tárgyalniuk, hanem az őket érintő technológia haladásának útjáról. Ne

a mesterséges intelligencia legyen autonóm, hanem a munkások kapjanak nagyobb szabadságot. A szerzők szerint valamilyen módszerrel fontos lenne lassítani a technológiai fejlődést, amíg annak nincsen egy jobban felépített keretrendszere. A technológia blokkolása általában rosszul sült el, azonban segíthetne, ha például kiegyenlítenénk a marginális adót a tőkén és a munkaerőn, ugyanis utóbbin jelenleg számos olyan adóteher van, ami a gépeket és az automatizációt előnybe hozza.

Végül pedig Acemoglu a közgazdaságtan oktatásába nagyobb mértékben emelné be a politika-, a hatalom- és a társadalomirányítás oktatását, a technológiával is mélyebben foglalkozna annál, minthogy a technikai fejlődés produktivitását értékelje. A közgazdaságtan megszilárdította a helyét, mint egy innovatív, empirikus tudományág, de sok terhet hurcol még a múltból, és a jó eredmények ünneplése mellett fontos modernizálni ezeket a területeket.